

Falešný pocit nebezpečí? Jak velké je riziko terorismu v porovnání s každodenními nebezpečími?

JOHN MUELLER
Ohio State University

Hrozba terorismu se ve Spojených státech stala hlavní veřejnou politickou otázkou posledních tří let. K vypořádání se s tímto problémem byly vedeny nekonečné debaty, bylo změněno mnoho životů, vedeno pár válek a utracena spousta peněz – často bez dostatečné rozvahy. Širší perspektiva terorismu však byla ignorována. Stručně může být shrnuta takto:

1) Pokud bereme v úvahu peníze v širokém, ale rozumném kontextu, terorismus obecně nezpůsobuje příliš škod.

2) Náklady vynaložené na terorismus jsou často výsledkem ukvapených, neuvážených a nervózních reakcí.

Rozumným politickým přístupem k tomuto problému by mohlo být zdůraznění, že jakékoliv škody, které jsou teroristi schopni napáchat, lze zmenšit. Zatímco uvážená ochrana a policejní opatření jsou rozumné, rozsáhlý strach a úzkost ohledně toho, co se může stát, se v zásadě ukazují být spíše limitujícím problémem, jsou nemístné, neopodstatněné a kontraproduktivní.

ŠKODY ZPŮSOBENÉ TERORISMEM

Přes všechnu pozornost, kterou vyvolává, terorismus ve skutečnosti způsobuje poměrně malé škody a pravděpodobnost, že se člověk stane jeho obětí, je na většině míst mikroskopická. Někteří mistři v přehánění s oblibou říkají, že žijeme „ve věku terorismu“. Nicméně počet lidí, kteří celosvětově zemřou následkem mezinárodního terorismu, jakkoliv je to pro přímo zúčastněné hluboce tragické, činí jen několik set ročně, což je v porovnání počtu úmrtí následkem civilních válek nebo autonehod naprosto nepatrný počet. Ve skutečnosti celkový počet lidí na celém světě zabitých rukama mezinárodních teroristů není skoro v žádném roce o moc větší než počet těch, kteří se jen ve Spojených státech každoročně utopí ve vaně.

Až do roku 2001 bylo ve všech letech všemi formami mezinárodního terorismu zabito mnohem méně Američanů než úderem blesku, a téměř žádná z těchto teroristů způsobených úmrtí nenastala na území USA. Dokonce i po započítání útoků z 11. září je počet Američanů zabitých mezinárodním terorismem od konce 60. let (kdy to ministerstvo zahraničí začalo evidovat) zhruba stejný jako počet Američanů zabitých v témže období bleskem, nehodami způsobenými vysokou zvěří nebo prudkou alergickou reakcí na arašidy.

Když se terorismus stane opravdu rozsáhlým, obvykle ho již nenazýváme terorismem, ale válkou. Jenže Američané jsou podle všeho znepokojeni hlavně nahodilým terorismem, ne trvalým bojem. Kromě toho, dokonce i když použijeme širší definici terorismu a zahrneme do něj i domácí terorismus, je pravděpodobné, že za posledních 100 let bylo na celém světě zabito teroristy mnohem méně lidí, než kolik jich během tohoto století zemřelo v nepovšimnutých občanských válkách.

Samozřejmě, že by se tento stav mohl změnit, kdyby mezinárodní teroristé dokázali shromáždit vhodné zbraně nebo vymyslet novou taktiku jak zabít velké množství lidí, a kdyby to tak začali běžně praktikovat. To je samozřejmě ta hlavní obava. Stejně jako během studené války jsou komentátoři mistři ve sprádání tezí soudného dne a těch nejhorších scénářů.

Nicméně, ačkoliv to není nemožné, na to, aby teroristé dokázali Spojeným státům pravidelně zasazovat značně ničivé údery, by potřebovali vynaložit obrovské úsilí a mít ohromné štěstí.

HISTORICKÝ ZÁZNAM

Měli bychom mít na paměti, že 11. září stále představuje extrémní případ. Do té doby a od té doby nebylo nikdy při jediném teroristickém útoku zabito víc než 329 lidí (exploze letu Air India v roce 1985). A extrémní případy obvykle zůstávají tím, čím jsou – anomálií, spíš než předzvěstí nového trendu.

V roce 1988 způsobila bomba ve zkontrolovaném zavazadle výbuch letadla společnosti Pan Am nad skotským Lockerbie, při němž zahynulo 270 lidí. Od té doby američtí dopravci přepravili stovky miliard zavazadel a žádné z nich neposlalo letadlo výbuchem k zemi. (A miliony pasažerů, kteří si nechávají zavazadla v hotelu a pak si je před cestou na letiště vyzvedávají, zástupcům leteckých společností při odpovědi na povinnou otázku o tom, zda měli zavazadla po celou dobu u sebe, běžně lžou.) To neznamená, že bychom se měli přestat zabývat zavazadly na letištích, ale naznačuje to, že se extrémní události nemusí nutně opakovat, stejně jako bombový útok Timothy McVeigha v Oklahoma City roku 1995.

Zdá se, že apokalyptická skupina Óm šinrikjó od alarmujícího vypuštění jedovatého plynu v tokijském metru roku 1995 cestu terorismu opustila a její příklad nikdo nenásledoval. V roce 1982 napustili teroristé kyanidem kapsle tylenolu (analgetikum používané v USA; pozn. překl.) a zabili 7 lidí. Přesto však tato děsivá a široce medializovaná událost (jen v tištěných médiích jí bylo věnováno 125 000 článků a výrobce léku stála víc než miliardu dolarů) nikoho nevedla k napodobení.

Netvrdím, že se všechny extrémní události ukážou být posledními svého druhu. Svého času byla první světová válka v letech 1914-1918 nejhorší válkou svého druhu a přesto ji následovala další, ještě ničivější. Navíc, zatímco Óm šinrikjó lze udržet pod kontrolou, zánik Al-Kajdy a podobných teroristických skupin není v brzké době pravděpodobný; 11. září bylo konec konců jejím druhým pokusem o zničení WTC.

Většina současných obav vychází z vědomí, že spousta dnešních teroristů prostě chce zabít a zabíjí víceméně náhodně v rámci pomsty nebo jako akt v rámci toho, co pokládají za válku. Kdysi se dalo bezpečně tvrdit, že teroristický čin byl spáchán hlavně kvůli určitým politickým požadavkům nebo jako forma politického vyjádření. Často se cituje poznámka odborníka na terorismus, Briana Jenkinse, že „teroristé chtějí hodně diváků, ne hodně mrtvol“. Jenže sebevražedná povaha mnoha útoků může být velmi účinná, protože případného pachatele neodrazuje hrozba následného trestu. A terorismus pravděpodobně nikdy úplně nezmizí; vždy existoval a zřejmě vždy bude existovat.

Hlavní otázkou však je, zda se takové okázale destruktivní teroristické činy nestanou běžnými. Ačkoliv na celém světě došlo po roce 2001 k mnoha smrtelným teroristickým incidentům, všechny se spoléhaly na konvenční metody a co do počtu obětí ani vzdáleně nepřipomínaly 11. září. Pokud jsou pro teroristy tak snadno dostupné a přitažlivé chemické a biologické útoky, jak někteří údajní odborníci neustále tvrdí, je zajímavé, že doposud k žádnému nedošlo v Izraeli (kde zemře čtyřikrát víc lidí následkem automobilových nehod než následkem terorismu). Je skutečně zvláštní, že se na prvním místě zdůrazňuje nebezpečí nasazení high-tech zbraní. Některé obavy mohou vycházet z antraxové paniky po 11. září, přestože tehdy zemřelo jen pár lidí. Oproti tomu útoky z 11. září nebyly technologicky vyspělé a mohly se stát už dávno; mrakodrapy i letadla tu jsou přibližně sto let.

REAKCE NA TERORISMUS

Frantz Fanon, revolucionář 20. století, tvrdil, že „cílem terorismu je vystrašit“. Pokud to tak je, teroristé mohou být poraženi prostě tím, že se přestaneme bát – a naopak všechno, co strach zvyšuje, jim nahrává.

Šok a tragédie z 11. září si vyžadují zaměření zájmu a účinný program proti mezinárodnímu terorismu a snahu mu předcházet. Ale je rozumné navrhnout, aby část tohoto úsilí politiků, úředníků a médií, místo aby hráli strašením lidí teroristům do karet, směřovala k rozumnému a realistickému informování veřejnosti o souvislostech. Jak navrhuje jeden odborník na statistiku, je tu nutný určitý druh přesvědčování, logická a zasvěcená odpověď na ústřední otázku: „Jak moc se mám obávat?“, nahrazující poselství, které národ až doposud dostával: „Bojte se, hodně, hodně se bojte – ale žijte dál.“ Taková poselství vedou lidi k vypěstování toho, co Leif Wenar z University of Sheffield trefně nazývá „falešný pocit nebezpečí“.

Přehnaná reakce

Dnes například existuje velká a pochopitelná obava, co by se stalo, kdyby teroristé setřelili americké dopravní letadlo nebo dvě třeba řízenými střelami. Samozřejmě by to byla velká tragédie. Ale následná reakce veřejnosti a její ochromení strachem by se svým dopadem mohlo přiblížit důsledkům zničení celého průmyslového odvětví. Bylo by tedy zřejmě rozumné, aby ti, kdo pečují o naše bezpečí, informovali veřejnost o tom, kolik dopravních letadel by muselo mít nehodu, aby se létání stalo stejně nebezpečným jako ujetí téže vzdálenosti v autě. Odborníci z oboru doprava na University of Michigan, Michael Sivak a Michael Flannagan, napsali loni v článku v *American Scientist*, že aby se rizika vyrovnala, musely by se havárie jako ty z 11. září opakovat každý měsíc. V obecném výpočtu došli k závěru, že šance Američana, že bude zabit během jednoho letu, je 1 ku 13 000 000 (dokonce i když se berou v úvahu nárazy z 11. září). K dosažení téže úrovně rizika při jízdě autem po nejbezpečnějších amerických komunikacích – venkovských mezistátních silnicích – stačí ujet pouhé 11,2 míle (18 km).

Nebo by tu alespoň měla být nějaká diskuse o obecných, ale jasně daných věcech, tedy o tom, co řekl bezpečnostní analytik David Banks: „Zdá se nemožné, aby Spojené státy opět zažily únos komerčních letů, které by pak byly proměněny ve zbraně – žádný pilot se nevzdá řízení a pasažéři budou bojovat.“ Tento plán fungoval v roce 2001, protože únoscům hrál do karet moment překvapení; předchozí letecké únosy byly většinou celkem neškodné – únosci obvykle někde přistáli a cestující propustili. Pasažéři a posádka ve čtvrtém letadle měli 11. září jen útržkovité poznatky o tom, co se ten den už událo, a letadlu v dosažení jeho cíle zabránili. Podobná reakce se dá očekávat i u budoucích nepodařených únosů. Nicméně, jak Banks poznamenává, „jsou do preventivních opatření proti této nepravděpodobné možnosti investovány obrovské prostředky“. Je rozdíl, jak říká, „mezi realistickými reakcemi na pravděpodobné hrozby a přehnanými reakcemi na nepravděpodobné nepředvídatelné události“.

Kromě toho některé problémy spojené s radiologickými, chemickými a možná i biologickými zbraněmi pravděpodobně vyplývají mnohem víc ze strachu a paniky, které mohou způsobit, než ze zbraní samotných. Když může „špinavá bomba“ zvýšit radiaci o 25 % nad hodnotu obvyklou v dané oblasti, tedy v rozmezí, které Agentura pro ochranu životního prostředí považuje za nepřijatelné, měla by být vedena nějaká debata o tom, zda to skutečně znamená „znečištění“ nebo nějaké větší nebezpečí, protože EPA tyto limity stanovila poněkud svévolně a mimořádně úzkostlivě. Potenciální použití takových bomb bylo v roce 2003 zřejmě hlavním důvodem vyhlášení oranžového stupně nebezpečí (čtvrtý nejvyšší stupeň – vysoké riziko – na 5 bodové škále teoretické pravděpodobnosti teroristického útoku a jeho potenciální závažnosti podle amerického ministerstva vnitřní bezpečnosti; pozn. překl.). Protože tyto bomby prostě jen pozvednou stupeň radiace mírně nad normální úroveň, a to jen na malém prostoru, obvyk-

lé doporučení jaderných vědců a inženýrů zní, aby ti, kdo nejsou chráněni, v klidu odešli. Jenže tato rada není těmi, kdo to mají na starost, příliš rozšiřována. Tím aktivně povzbuzují šíření paniky. Jak upozornil jeden jaderný inženýr: „Když jim budeme říkat, že od nich očekáváme paniku, vyhoví nám. A to je přesně to, co děláme.“

Slabé výsledky

Biologické a chemické zbraně se neukázaly být velkými zabijáky. Ačkoliv jsou dobře známé přinejmenším sto let, u obou existují notorické problémy s výrobou, kontrolou a zaměřením na konkrétní cíl (u jaderných zbraní je to ještě horší).

Biologické zbraně po celou historii až dodnes nezabily skoro nikoho. A názor, že by jen malé množství chemických zbraní zabilo velký počet lidí, je velice sporný. Ačkoliv můžou být vysoce smrtelné, když se uvolní v plynových komorách, jejich účinnost v podobě zbraní je nezajímavá. Například v první světové válce způsobily chemické zbraně méně než 1 % všech úmrtí v boji; na jedno zabití bylo třeba vyprodukovat průměrně tunu plynu. V závěru oficiální *Britské historie války* (British history of the war) jsou chemické zbraně odsunuty jen do poznámky pod čarou, v níž se uvádí, že plyn „válku bezúčelně znepríjemňoval“. Analýza Úřadu pro hodnocení technologií (Office of Technology Assessment) z roku 1993 uvádí, že kdyby teroristé dostali za naprosto ideálních podmínek nad hustě zalidněnou oblast tunu nervového plynu sarin, způsobili by 3000 až 8000 úmrtí – a to by navíc vyžadovalo téměř simultánní výbuchy tuctů nebo dokonce stovek náloží se sarinem. Za méně ideálních podmínek – například kdyby foukal mírný vítr nebo svítlo slunce – by byl počet úmrtí pouze desetinný. Chemický útok v tokijském metru, zorganizovaný v roce 1995 dobře financovanou sektou Óm šinrikjó (poté, co předtím zcela selhala její snaha použít biologické zbraně), zabil jen 12 lidí.

Přinejmenším z tohoto hlediska je terorismus poměrně ojedinělý a – v odpovídajícím kontextu – nepřiliš destruktivní fenomén. I přesto je však část z velké sumy peněz, utrácené na vypořádání se s touto hrozbou, čerpána na úkor jiných, možná hodnotnějších projektů. Například roční rozpočet ministerstva vnitřní bezpečnosti dosahuje 30 miliard dolarů a stát plus samospráva utratí další miliardu. Část z těchto peněz byla nepochybně vzata z příslušných rozpočtových rezerv a jejich velká část má pravděpodobně širší využití než pouhé zabezpečení země proti poměrně limitované hrozbě. Ale jejich velká část byla také velmi pravděpodobně odčerpána na úkor jiných užitečných věcí.

Pozornost si žádají zejména tři klíčové otázky, sestavené bezpečnostním analytikem Howardem Kunreutherem. Nezdá se však, že by se jim této pozornosti někdy dostalo:

- Kolik peněz jsme ochotni platit za nepatrné snížení pravděpodobnosti, která je už tak extrémně malá?
- Kolik peněz jsme ochotni platit za opatření, která jsou především uklidňující, ale ke snížení reálného rizika přispívají jen málo?
- Jak lze zajistit, aby se krokům, jako je podpora zdravotního systému, které jsou mnohem užitečnější než kroky proti terorismu, dostalo zasloužené pozornosti?

Jak podotýká Banks: „Jestliže nás teroristi donutili přeměřovat prostředky od rozumných programů a budoucího růstu k usilování o nedosažitelnou, ale politicky populární úroveň domácí bezpečnosti, pak dosáhli důležitého vítězství, které zadluží naši budoucnost.“ Ekonom Roger Congleton například spočítal, že půlhodinové čekání leteckých cestujících při kontrolách by mohlo ekonomiku stát 15 miliard dolarů ročně.

HYSTERIE

Filmař Michael Moore loni v populárním pořadu CBS *60 minut* poznamenal, že „šance, že kdokoliv z nás zemře při teroristickém incidentu, je velmi, velmi, velmi malá“. Moderátor Bob Simon hned opáčil: „Ale nikdo se nedívá na svět jako vy.“ Obě tato prohlášení jsou pravdivá – to první o něco víc než to druhé.

Zdá se rozumné, aby se někdo kompetentní pokusil tento nesmysl korigovat. Jak řekl Kunreuther: „Je třeba věnovat víc pozornosti informování lidí o tom, jak málo pravděpodobné jsou ty hrozné následky, které si představují.“ Je to přinejmenším stejně důležité jako vydávání opakovaných a drahých barevně kódovaných bezpečnostních výstrah, založených na vágních a nespecifikovaných zpravodajských informacích.

Potřebujeme více prohlášení, jako je to v poslední knize senátora Johna McCaina (republikán, Arizona): „Nastupte do toho zatraceného výtahu! Leťte tím zatraceným letadlem! Spočítejte si pravděpodobnost, že vám ublíží terorista! Je to asi tak pravděpodobné, jako že vás smete do moře přílivová vlna. Skoro určitě se vám nic nestane. A i kdyby k té nepravděpodobné události mělo dojít, opravdu chcete strávit zbytek života schovaní za plastovými fóliemi a lepící páskou? Takový život nemá cenu, víte?“ Jenže prohlášení jako toto jsou mimořádně vzácná, téměř neexistující. Ve většině případů se k nám dostanou prohlášení širitelů strachu, někdy hraničící s hysterií. Někteří prominentní komentátoři jako David Gergen tvrdí, že se Spojené státy staly „zranitelnými“, dokonce „křehkými“. Jiní, jako senátor Richard Lugar (republikán, Indiana) prohlašují, že teroristé vyzbrojení zbraněmi hromadného ničení představují pro Spojené státy „existenční“ hrozbu, nebo dokonce, podle názoru publicisty Charlese Krauthammera, ohrožení „civilizace“. Bestseller od anonymního příslušníka CIA nás ujišťuje, že je v sázce naše „přežití“.

Oficiálního vrcholu kosmické paniky bylo dosaženo minulou zimu během vyhlášení oranžového stupně nebezpečí. Tehdejší car vnitřní bezpečnosti Tom Ridge prohlásil: „Amerika je země, která se neskloní před terorismem. Amerika je země, která se nenechá zlomit strachem.“ Generál Richard Myers, předseda výborů náčelníků štábů však mezitím sděloval televiznímu publiku, že kdyby teroristé dosáhli katastrofické události, při níž by zabili 10 000 lidí, podařilo by se jim „zničit náš způsob života“. Náhlá smrt těchto Američanů – ačkoliv jde o méně než 0,004 % populace – by byla skutečně děsivá a tragická, ale „zničit náš způsob života“ by bylo možné jedině tak, kdybychom to v reakci na takovou událost udělali my sami.

Každá společnost je vůči malým skupinkám sebevražedných fanatiků „zranitelná“ v tom smyslu, že je nemožné zabránit všem teroristickým činům. Ale Spojené státy jsou stěží zranitelné v tom smyslu, že mohou být vymazány dramatickými činy teroristické destrukce, nebo dokonce jedním extrémně velkým. Tato země ve skutečnosti může takový druh škod lehce překonat – stejně jako každoročně překoná nějakých 40 000 úmrtí při automobilových nehodách. Jak řekl Bruce Hoffman: „Bohužel, terorismus je jen dalším faktem moderního života. Je to něco, s čím musíme žít.“

POLITICI A MÉDIA

Problém s logickým uvažováním o riziku terorismu je ten, že pro reportéry a politiky jsou mnohem přitažlivější extrémní a panikařské možnosti než debata o širších souvislostech a ještě méně debata o statistických faktech. Proto, ačkoliv je v hysterii a panice jen málo prostoru pro zdravý rozum, k nim politici a média často přirozeně tíhnou.

Neexistuje žádný důvod, proč podezírat prezidenta Bushe, že jeho znepokojení terorismem není opravdové. Ale největší podpory, jakou kdy získal jakýkoliv prezident v historii, se mu dostalo až po 11. září a bylo by politicky nenormální, kdyby si toho nevšiml. Jeho hlavní politický poradce Karl Rove loni prohlásil, že „válka proti terorismu bude hlavním bodem Bushovy volební kampaně“. Demokraté, snažící se udržet krok, se navzájem překřikovali

s plány na vynaložení ještě větších prostředků z federálního rozpočtu na hrozbu terorismu, než kolik sliboval prezident Bush.

To je sotva něco nového. Zaujatost médií a prezidentského úřadu Jimmyho Cartera, když byli v Íránu roku 1979 zadrženi rukojmí, vylučující téměř všechny ostatní názory, může z dnešní perspektivy, jak ve svých pamětech připustil i Carterův ministr zahraničí Cyrus Vance, vypadat pošetile. Ale v té době to nepochybně vypadalo jako dobrá politika – pochmurně nízká podpora Cartera po zadržení rukojmí prudce stoupla. Podobně se v 80. letech po zadržení amerických rukojmí v Libanonu upevnila Reaganova vláda. Tehdy Reaganův obvykle rozumný ministr zahraničí George Shultz křičel, že musíme někoho někde nutně odstřelit – dokonce i bez dostatečných důkazů – abychom nevypadali jako nerozhodný Hamlet. Pravděpodobně preferoval přístup krále Leara. Bouřkám obvykle spílají jen šílenci a děti; rozumní lidé investují do deštníků a hromosvodů.

Americká veřejnost je od 11. září ze strany médií vystavena nekonečnému omílání terorismu. Politici možná věří, že kdyby se ukázali jako necitliví a zlehčující nebezpečí terorismu, přišli by o hlasy (i když to nevypadá, že by se senátor McCain tímto strachem nakazil). Nicméně média ráda proklamují, že se věnují spravedlivému a vyváženému pokrytí důležitých veřejných problémů. Možná mi to uniklo, ale nikdy jsem v žádném médiu neslyšel, že každým rokem, kromě roku 2001, zemře na celém světě v důsledku mezinárodního terorismu jen několik set lidí.

Zdá se, že pokud jde o otázky rizika a pravděpodobnosti, média jsou neschopná se jimi zabývat – samozřejmě kromě oblastí sportu a financí. Ale ani v úžasně ojedinělých pokusech se jimi zabývat se nikdy nedostanou příliš daleko. Například v roce 2001 publikovaly *Washington Post* článek ekonoma z University of Wisconsin, který se pokusil kvantitativně určit, o kolik bezpečnější je cestování letadlem oproti autu, dokonce i v atmosféře zvýšeného strachu po 11. září. Tento článek způsobil pár mediálních ohlasů, ale nic víc. Gregg Easterbrook 7. října 2002 v *New Republic* důrazně argumentoval, že biologické a chemické zbraně mohou těžko způsobit „masovou destrukci“, což bylo důležité nejen vzhledem k terorismu, ale i ke snaze zahájit válku proti Iráku, jež byla tehdy aktuální. *New York Times* ho požádaly, aby článek zpracoval jako stanovisko proti jejich redakčnímu názoru, ale to byl jediný zájem, jaký tento článek v médiích vyvolal.

Kromě toho by mělo být poukázáno na to, že v reakci na 11. září vznikl obrovský a často dobře financovaný teroristický průmysl. Jeho členové by v případě udušení terorismu prakticky přišli o obchod, takže mají všechny důvody soudit, že je jejich občanskou povinností udržovat toto téma ve varu.

Také je bezpečnější rizika přehánět než podceňovat. Lidé se běžně smáli předpovědi futuristy H. G. Wellse, že konflikt zahájený roku 1914 bude „válkou, která skončuje s válčením“, ale ne jeho stejně sebejistému prohlášení na konci druhé světové války, že se „blíží konec všeho, co nazýváme životem“. Vykladači osudu, jejichž tvrzení se nenaplnila, mohou vždycky říkat, že předpovězená katastrofa nenastala díky opatrnosti, kterou jejich předpověď vyvolala.

Protesty se tak stávají obtížnými. Ale pořád je ještě rozumné tvrdit, že by úředníci a tisk měli aspoň jednou za čas odhadnout pravděpodobnosti a dát je do souvislostí, místo aby prostě jen zdůrazňovali extrémní možnosti.

Znejte své posluchače

Je snadné vinit politiky a média z toho, za jak pokřivených podmínek bez pochopení souvislostí se o terorismu často debatuje. V mnoha ohledech to však nespočívá ani tak v nich samých, jako v jejich posluchačích. Hysterie a panika se vždycky dobře prodávají.

Historie ohledně strachu ze zločinu například ukazuje, že snaha o zodpovědné jednání ohledně teroristických rizik bude obtížná. Uprostřed 90. let znatelně vzrostl strach ze zločinu, přestože statistiky zločinnosti ukazovaly pokles. Když David Dinkins, kandidující za zno-

vuzvolení starostou New Yorku, na taková čísla poukázal, A. M. Rosenthal z *New York Times* ho obvinil, že se schovává za „trivializující statistiky“ a „předpokládá, že nás přesvědčí o klesající zločinnosti“. Obyvatelé New Yorku se nakonec začali cítit bezpečněji, ale to bylo spíš než poklesem kriminality způsobeno tím, že jevy jako graffiti, žebrání, agresivní myči oken aut a bezdomovci byly vypuzeny, nebo skryty před zraky veřejnosti. Stejně to možná bylo v měsících po útocích z 11. září, kdy kolem letišť pochodovali ozbrojení záložáci. Není jasné, jak by mohli zabránit teroristickým útokům a jejich stažení z produktivních zaměstnání ekonomice také neprospělo. Ale pokud lidem poskytli pocit bezpečí, jejich přítomnost možná měla smysl.

A konečně ani není jasné, jak se lze vypořádat s často iracionálními – nebo alespoň nevyzpytatelnými – obavami veřejnosti z velmi malých nebezpečí. Někteří lidé říkají, že dávají přednost poměrně nebezpečným formám dopravy, jako je jízda vlastním osobním automobilem (která měla ve 20. století na svědomí 3 miliony mrtvých Američanů) oproti bezpečným, jako jsou komerční dopravní letadla, protože mají pocit větší „kontroly“. Ale zdá se, že v autobusech a vlacích – které jsou mnohem nebezpečnější než dopravní letadla – žádný strach necítí, přestože ani tady nemají žádnou kontrolu a vykolejit rychlík nebo havarovat autobus je pro teroristu mnohem snazší než dostat na zem letadlo. Lidé mají sklon více se znepokojovat dramatickými fatalitami – jakými nárazy z 11. září nepochybně byly – než fakty, která ukazují statistiky. Proto 3000 úmrtí z 11. září vyvolává mnohem víc smutku a strachu než 100 000 úmrtí z automobilových nehod, k nimž od té doby došlo. Strach z terorismu může být v určitém ohledu jako loterie: šance vyhrát v loterii nebo zemřít následkem terorismu je mikroskopická, ale díky významu, jaký tyto události, které jsou nebo se zdají být náhodné, mají, může člověk dojít k irelevantnímu závěru, že jeho šance jsou stejně dobré nebo špatné jako šance kohokoliv jiného.

Vysvětlení rizik není nijak snadný úkol. Analytik rizik Paul Slovic poukazuje na to, že masy mají tendenci šance na dramatickou nebo vzrušující smrt přeceňovat, že realistické informování lidí o rizicích tyto lidi někdy ještě víc vyděsí, že změnit pevné přesvědčení v této oblasti je obtížné, že nové neštěstí bývá bráno jako posel budoucích neštěstí, že neštěstí zvětšuje strach nejen ze stejného druhu neštěstí, ale ze všech, a že lidé, dokonce i profesionálové, jsou citliví na to, jak je riziko vyjádřeno – když jim například řeknete, že šance zemřít je 32 %, zvolí si léčbu ozařováním s mnohem menší pravděpodobností, než když jim řeknete, že šance na přežití je 68 %.

Ale odhady rizik a jejich vysvětlování by měly být součástí politické debaty o terorismu, který se může ukázat být daleko menším nebezpečím, než je obvykle líčeno. Neustálé a nevyvážené podněcování strachu ze strany politiků a médií je drahé, vyčerpávající, potenciálně kontraproduktivní a nepodložené fakty.

ZÁVĚR

Politický pohled na terorismus podle mě nesmí platit víc než jakýkoliv jiný. Nikdo samozřejmě neví, jak se tento problém vyvine v budoucích letech

Hluboké znepokojení extrémními událostmi není nutně nerozumné nebo škodlivé. Snaha čelit terorismu a snižovat jeho dopady a ničivost je oprávněná. Ale hysterie není nutná. Jako vždy jsou tam venku nejistoty a rizika a mnoho nebezpečí a hrozeb. Žádná však nejsou existenciální. Není pravděpodobné, že nám v brzké době spadne nebe na hlavu.

Převzato z magazínu *Regulation*, podzim 2004

Translation © Erik Sedláček, 2005